

تابع - گرین لپلسی برای فضای بیرون یک قرص

mamwad@mailaps.org

محمد خرمی

با استفاده از مختصات بیضوی، تابع - گرین لپلسی برای فضای بیرون یک قرص، به روش جداسازی متغیرها به دست می‌آید.

1 مختصات بیضوی

چنان که در [1] و [2] هم آمده، مختصات بیضوی (u, ϕ, v) از روی مختصات استوانی (ρ, ϕ, z) چنین تعریف میشوند.

$$\rho = c \cosh u \sin v,$$

$$z = c \sinh u \cos v. \quad (1)$$

گستره (u, v) را میشود $\{[0, \infty) \times [0, \pi]\}$ یا $\{(-\infty, \infty) \times [0, (\pi/2)]\}$ گرفت. در حالت اول، رویه‌های $u = \text{constant}$ بیضی‌گونهای دوار پخ‌ند، و رویه‌های $v = \text{constant}$ نیمه‌دولبی‌گونهای یکپارچه. در حالت دوم، رویه‌های $u = \text{constant}$ نیم‌بیضی‌گونهای دوار پخ‌ند، و رویه‌های

تابع - گرین لپلسی برای فضا بیرون یک قرص

$v = \text{constant}$ هندلولیگونها ی یکپارچه. این رویه ی مختصاتی، از دوران (حل - محور - z) بیضیها یا هندلولیها بی به دست میآیند که دورانیافته ی کانونها پشان دایره ی ($\rho = c, z = 0$) است. برای تابع - گرین لپلسی برای فضا بیرون قرص، حالت اول برای مختصات بیضوی ی تُع اول را به کار میبریم. در این صورت قرص ی به شعاع c که در صفحه ی $z = 0$ و مرکز اش مبدئ مختصات است، متناظر با $u = 0$ است.

2 لپلسی و چشمه

لپلسی بر حسب مختصات بیضوی میشود

$$\nabla^2 = \frac{1}{D^2(u, v)} \left(\frac{1}{\cosh u} \frac{\partial}{\partial u} \cosh u \frac{\partial}{\partial u} + \frac{1}{\sin v} \frac{\partial}{\partial v} \sin v \frac{\partial}{\partial v} \right) + \frac{1}{c^2 \cosh^2 u \sin^2 v} \frac{\partial^2}{\partial \phi^2}, \quad (2)$$

که

$$\begin{aligned} D^2(u, v) &:= c^2 (\cosh^2 u - \sin^2 v), \\ &= c^2 (\sinh^2 u + \cos^2 v). \end{aligned} \quad (3)$$

چگالی ی متناظر با یک چشمه ی واحد جایگزیده در \mathbf{r}' هم، در \mathbf{r} میشود

$$\delta(\mathbf{r} - \mathbf{r}') = \frac{1}{c D^2 \cosh u \sin v} \delta(u - u') \delta(v - v') \delta(\phi - \phi'). \quad (4)$$

G (تابع - گرین لپلسی) این معادله را بر میآورد.

$$\nabla'^2 G = \delta(\mathbf{r} - \mathbf{r}'), \quad (5)$$

که بر حسب مختصات بیضوی میشود

$$O' G = \frac{\delta(u - u') \delta(v - v') \delta(\phi - \phi')}{c \cosh u' \sin v'}, \quad (6)$$

که

$$O' = A' + B'. \quad (7)$$

$$A' := \frac{1}{\cosh u'} \frac{\partial}{\partial u'} \cosh u' \frac{\partial}{\partial u'} - \frac{1}{\cosh^2 u'} M'^2. \quad (8)$$

$$B' := \frac{1}{\sin v'} \frac{\partial}{\partial v'} \sin v' \frac{\partial}{\partial v'} + \frac{1}{\sin^2 v'} M'^2. \quad (9)$$

$$M' = \frac{\partial}{\partial \phi'} \quad (10)$$

شرایط مرزی G به نُه مسئله-ی-مقدار- مرزی ی مُرد- نظر بستگی دارد. برای مسئله ی فضا ی بیرون قرص ی به شعاع c که در صفحه ی $z = 0$ و مرکز اش مبدئ مختصات است، مرزها $u' = 0$ و $u' \rightarrow \infty$ نند. برای $u' \rightarrow \infty$

$$\lim_{u' \rightarrow \infty} G(\mathbf{r}; \mathbf{r}') = 0. \quad (11)$$

برای $u' = 0$

$$G_D(\mathbf{r}; u' = 0, v', \phi') = 0, \quad (12)$$

$$\frac{\partial [G_N(\mathbf{r}; u', v', \phi')]}{\partial u'} (u' = 0) = 0, \quad (13)$$

که G_D تابع- گرین دیریکله [3] و G_N تابع- گرین نیمان [4] است. بحث ی کلی در باره ی انواع تابع- گرین را میشود در مثلن فصل 1 از [5] یافت.

3 جداسازی ی متغیرها

از (8) تا (10) دیده میشود A' و B' و M' با هم جابجا میشوند. به این ترتیب از (7) دیده میشود O' هم با این سه جابجا میشود. G را بر حسب ویژپردارها ی همزمان M' و B' بسط میدهم. از شکل B' و L' دیده میشود این ویژپردارها هم ان هماهنگها ی کروی یند، البته با متغیرها ی (v', ϕ') :

$$M' Y_{lm}(v', \phi') = i m Y_{lm}(v', \phi'). \quad (14)$$

$$B' Y_{lm}(v', \phi') = -l(l+1) Y_{lm}(v', \phi'). \quad (15)$$

تابع - گرین لپلسی برای فضای بیرون یک قرص

همچنین،

$$\frac{\delta(v-v')\delta(\phi-\phi')}{\sin v} = \sum_{l=0}^{\infty} \sum_{m=-l}^l Y_{lm}(v, \phi) \overline{Y_{lm}(v', \phi')}. \quad (16)$$

اینها پیشنهاد میکنند G را بر حسب هماهنگهای G_{lm} با متغیرهای (v', ϕ') بسط بدهم:

$$G = \frac{1}{c} \sum_{l,m} Y_{lm}(v, \phi) \overline{Y_{lm}(v', \phi')} G_{lm}(u, u'). \quad (17)$$

این را در (6) میگذارم. با استفاده از (7) و

$$B' \overline{Y_{lm}(v', \phi')} = -l(l+1) \overline{Y_{lm}(v', \phi')}, \quad (15')$$

و (16) نتیجه میشود

$$\sum_{l,m} Y_{lm}(v, \phi) \overline{Y_{lm}(v', \phi')} \left[\tilde{A}'_{lm} G_{lm}(u, u') - \frac{\delta(u-u')}{\cosh u} \right] = 0, \quad (18)$$

که

$$\tilde{A}'_{lm} = \frac{1}{\cosh u'} \frac{\partial}{\partial u'} \cosh u' \frac{\partial}{\partial u'} + \frac{m^2}{\cosh^2 u'} - l(l+1). \quad (19)$$

به این ترتیب، با استفاده از خطی-مستقل-بودن هماهنگهای G_{lm} ، از (18) نتیجه میشود

$$\tilde{A}'_{lm} G_{lm}(u, u') = \frac{\delta(u-u')}{\cosh u}. \quad (20)$$

4 معادله‌ی وابسته-ی-ژاندر دگرگون

با تغییر - متغیر

$$U = \sinh u, \quad (21)$$

شکل \tilde{A}'_{lm} چنین میشود

$$\tilde{A}'_{lm} = \frac{\partial}{\partial U'} (1+U'^2) \frac{\partial}{\partial U'} + \frac{m^2}{1+U'^2} - l(l+1). \quad (22)$$

معادله‌ی (20) هم میشود

$$\tilde{A}'_{lm} G_{lm} = \delta(U-U'). \quad (23)$$

دیده میشود معادله‌ی حاکم بر G_{lm} در $U' \neq U$ ، بر حسب متغیر (iU') معادله‌ی وابسته‌ی

ژاندر [6] است. تعریف میکنم

$$R_{lm}(\xi) := i^{m-l} P_{lm}(i\xi), \quad (24)$$

که P_{lm} ها چند جملیهایی وابسته ی لژاندر [6] نند. رُشن است که

$$\tilde{A}'_{lm} [R_{lm}(U')] = 0. \quad (25)$$

به

$$\tilde{A}'_{lm} [X(U')] = 0, \quad (26)$$

معادله ی وابسته-ی لژاندر [6] دگرگون برای X میگوییم. S_{lm} را جواب

$$\tilde{A}'_{lm} [S_{lm}(U')] = 0 \quad (27)$$

میگیریم، چنان که از R_{lm} مستقل باشد. یک راه حل (27) (با دانستن R_{lm}) وردش پارامتر است:

$$S_{lm} = \alpha_{lm} R_{lm}. \quad (28)$$

این را در (27) میگذاریم و (25) را به کار میبریم:

$$\begin{aligned} 0 &= (1 + U'^2) \frac{d[R_{lm}(U')]}{dU'} \frac{d[\alpha_{lm}(U')]}{dU'} \\ &+ \frac{d}{dU'} \left\{ (1 + U'^2) R_{lm}(U') \frac{d[\alpha_{lm}(U')]}{dU'} \right\}, \\ &= \frac{1}{R_{lm}(U')} \frac{d}{dU'} \left\{ (1 + U'^2) [R_{lm}(U')]^2 \frac{d[\alpha_{lm}(U')]}{dU'} \right\}, \end{aligned} \quad (29)$$

که نتیجه میدهد

$$(1 + U'^2) [R_{lm}(U')]^2 \frac{d[\alpha_{lm}(U')]}{dU'} = a, \quad (30)$$

که a یک ثابت است. به این ترتیب،

$$\alpha_{lm}(\xi) = a \int_{\infty}^{\xi} \frac{d\zeta}{(1 + \zeta^2) [R_{lm}(\zeta)]^2} + b, \quad (31)$$

که b هم یک ثابت است. از جمله با انتخاب

$$a = -1,$$

$$b = 0, \quad (32)$$

نتیجه میشود

$$S_{lm}(\xi) = R_{lm}(\xi) \int_{\xi}^{\infty} \frac{d\zeta}{(1 + \zeta^2) [R_{lm}(\zeta)]^2}. \quad (33)$$

تابع - گرین لپلسی برای فضای بیرون یک قرص

از تعریف R_{lm} دیده میشود

$$R_{lm}(\xi) = \frac{1}{2^l l!} (1 + \xi^2)^{m/2} \left(\frac{d}{d\xi} \right)^{l+m} (1 + \xi^2)^l, \quad (34)$$

به این ترتیب،

$$R_{lm}(\xi) = a_{lm} \xi^l + O(\xi^{l-2}), \quad \xi \gg 1, \quad (35)$$

$$S_{lm}(\xi) = \frac{1}{(2l+1) a_{lm}} \xi^{-l-1} + O(\xi^{-l-3}), \quad \xi \gg 1, \quad (36)$$

که

$$a_{lm} = \frac{(2l)!}{2^l l! (l-m)!}. \quad (37)$$

همچنین،

$$R_{lm}(\xi) = b_{lm} + O(\xi^2), \quad \xi \ll 1, \quad \frac{l-m}{2} \in \mathbb{Z}, \quad (38)$$

$$S_{lm}(\xi) = b_{lm} c_{lm} - \frac{\xi}{b_{lm}} + O(\xi^2), \quad \xi \ll 1, \quad \frac{l-m}{2} \in \mathbb{Z}, \quad (39)$$

$$R_{lm}(\xi) = d_{lm} \xi + O(\xi^3), \quad \xi \ll 1, \quad \frac{l-m-1}{2} \in \mathbb{Z}, \quad (40)$$

$$S_{lm}(\xi) = \frac{1}{d_{lm}} + d_{lm} e_{lm} \xi + O(\xi^2), \quad \xi \ll 1, \quad \frac{l-m-1}{2} \in \mathbb{Z}, \quad (41)$$

که

$$\begin{aligned} b_{lm} &= \frac{(l+m)!}{2^l [(l+m)/2]! [(l-m)/2]!}, \\ c_{lm} &= \int_0^\infty \frac{d\zeta}{(1+\zeta^2) [R_{lm}(\zeta)]^2}, \\ d_{lm} &= \frac{(l+m+1)!}{2^l [(l+m+1)/2]! [(l-m-1)/2]!}, \\ e_{lm} &= \int_0^\infty \frac{d\zeta}{\zeta} \frac{d}{d\zeta} \left\{ \frac{\zeta^2}{(1+\zeta^2) [R_{lm}(\zeta)]^2} \right\}. \end{aligned} \quad (42)$$

از رفتارها یِ حدی، دیده میشود در متغیرها یِ بزرگ S_{lm} به صفر میگردید. همچنین، تعریف میکنم

$$R_{lm}^D = R_{lm} - \frac{1}{\epsilon_{lm}} S_{lm}, \quad \frac{l-m}{2} \in \mathbb{Z}. \quad (43)$$

$$R_{lm}^N = R_{lm}, \quad \frac{l-m}{2} \in \mathbb{Z}. \quad (44)$$

$$R_{lm}^D = R_{lm}, \quad \frac{l-m-1}{2} \in \mathbb{Z}. \quad (45)$$

$$R_{lm}^N = R_{lm} - \frac{1}{\epsilon_{lm}} S_{lm}, \quad \frac{l-m-1}{2} \in \mathbb{Z}. \quad (46)$$

دیده میشود

$$R_{lm}^D(0) = 0. \quad (47)$$

$$\frac{d[R_{lm}^N(\xi)]}{d\xi}(\xi=0) = 0. \quad (48)$$

X و Y را دُ تابع میگیریم که معادله یِ وابسته-ی-لُژاندر [6] دگرگون را بر میآورند. وُزنسکی [7] یِ

$W(X, Y)$ نشان میدهم. این معادله را بر میآورد.

$$\frac{d}{d\xi} \{(1 + \xi^2) [W(X, Y)](\xi)\} = 0, \quad (49)$$

که نتیجه میدهد

$$[W(X, Y)](\xi) = \frac{w(X, Y)}{1 + \xi^2}. \quad (50)$$

$w(X, Y)$ یک ثابت است (که البته به تابعها یِ X و Y بستگی دارد). از تعریف R^D و R^N رُشن

است که

$$\begin{aligned} W(R_{lm}, S_{lm}) &= W(R_{lm}^D, S_{lm}), \\ &= W(R_{lm}^N, S_{lm}). \end{aligned} \quad (51)$$

$W(R_{lm}, S_{lm})$ را با W نشان میدهم. از (35) و (36) دیده میشود

$$W(\xi) = -\xi^{-2} + O(\xi^{-4}), \quad \xi \gg 1, \quad (52)$$

که از ترکیب اش با (50) نتیجه میشود

$$W(\xi) = -\frac{1}{1 + \xi^2}. \quad (53)$$

تابع - گرین لپلسی برای فضای بیرون یک قرص

5 جواب معادله

آن جواب (20) یا (23) در $U' \neq U$ که شرایط مرزی را بر میآورد و در $U' = U$ پیوسته است، میشود

$$G_{lm}(u, u') = g_{lm} \mathfrak{R}_{lm}(U_{<}) S_{lm}(U_{>}), \quad (54)$$

که g_{lm} یک ثابت است و \mathfrak{R} برای مسئله دیریکله [3] هم ان R_{lm}^D و برای مسئله نیمان [4] هم ان R_{lm}^N است. برای این که (54) جواب کامل معادله (از جمله در $U' = U$) باشد، باید

$$(1 + U^2) \left[\frac{\partial G_{lm}}{\partial U'}(U' = U^+) - \frac{\partial G_{lm}}{\partial U'}(U' = U^-) \right] = 1, \quad (55)$$

که نتیجه میدهد

$$g_{lm} (1 + U^2) \mathbf{W}(U) = 1, \quad (56)$$

یا

$$g_{lm} = -1. \quad (57)$$

به این ترتیب،

$$G = -\frac{1}{c} \sum_{l,m} Y_{lm}(\phi, \phi) \overline{Y_{lm}(\phi')} \mathfrak{R}_{lm}(U_{<}) S_{lm}(U_{>}), \quad (58)$$

که یعنی

$$G^D = -\frac{1}{c} \sum_{l,m} Y_{lm}(\phi, \phi) \overline{Y_{lm}(\phi')} R_{lm}^D(U_{<}) S_{lm}(U_{>}). \quad (59)$$

$$G^N = -\frac{1}{c} \sum_{l,m} Y_{lm}(\phi, \phi) \overline{Y_{lm}(\phi')} R_{lm}^N(U_{<}) S_{lm}(U_{>}). \quad (60)$$

G^D تابع - گرین مسئله دیریکله [3] و G^N تابع - گرین مسئله نیمان [4] است.

6 جواب مسئله شرط - مرزی

چنان که در مثلث فصل 1 از [5] آمده، جواب مسئله دیریکله [3] برای فضای بیرون قرص میشود

$$\phi(\mathbf{r}) = \int_{u' > 0} dV' G^D(\mathbf{r}, \mathbf{r}') \rho(\mathbf{r}') + \oint_{u'=0} dS' \frac{\partial G^D}{\partial n'}(\mathbf{r}, \mathbf{r}') \phi(\mathbf{r}'), \quad (61)$$

که $(\partial/\partial n)$ مشتقگیری در جهت عمود بر مرز به سوی بیرون فضا، و ρ چشمه است:

$$\rho = \nabla^2 \phi. \quad (62)$$

دیده میشود

$$\begin{aligned} \frac{\partial G}{\partial n'}(u' = 0) &= -\frac{1}{c} \frac{\partial G}{\partial u'}(u' = 0), \\ &= -\frac{1}{c} \frac{\partial G}{\partial U'}(U' = 0). \end{aligned} \quad (63)$$

از اینجا،

$$\frac{\partial G^D}{\partial n'}(u' = 0) = \frac{1}{c^2} \sum_{l,m} f_{lm}^D Y_{lm}(\phi) \overline{Y_{lm}(\phi')} S_{lm}(U), \quad (64)$$

که

$$f_{lm}^D = \frac{1}{b_{lm} \epsilon_{lm}}, \quad \frac{l-m}{2} \in \mathbb{Z}. \quad (65)$$

$$f_{lm}^D = d_{lm}, \quad \frac{l-m-1}{2} \in \mathbb{Z}. \quad (66)$$

همچنین، جواب مسئله ی نیمان [4] برای فضا ی بیرون قرص میشود

$$\phi(\mathbf{r}) = \int_{u'>0} dV' G(\mathbf{r}, \mathbf{r}') \rho(\mathbf{r}') - \oint_{u'=0} dS' G^N(\mathbf{r}, \mathbf{r}') \frac{\partial \phi}{\partial n'}(\mathbf{r}'), \quad (67)$$

که

$$G^N(u' = 0) = -\frac{1}{c} \sum_{l,m} f_{lm}^N Y_{lm}(\phi) \overline{Y_{lm}(\phi')} S_{lm}(U), \quad (68)$$

و دیده میشود

$$f_{lm}^N = b_{lm}, \quad \frac{l-m}{2} \in \mathbb{Z}. \quad (69)$$

$$f_{lm}^N = -\frac{1}{d_{lm} \epsilon_{lm}}, \quad \frac{l-m-1}{2} \in \mathbb{Z}. \quad (70)$$

7 پانوشتها

[1] محمد خرمی؛ «مختصات بیضوی در چند مسئله ی الکترومغناطیس»؛ (2002/04/17) X1-010

[2] محمد خرمی؛ «بیضیگون دوار توپر یکنواخت-باردار»؛ (2006/01/08) X1-035

[3] Dirichlet

[4] Neumann

[5] John David Jackson; "Classical electrodynamics" 3rd edition (John Wiley & Sons, 1998)

[6] Legendre